

Књига *Og Mostara do Beograda: Politička i društvena djelatnost Šerifa Arnautovića* представља значајан допринос проучавању политичке и друштвене историје Босне и Херцеговине крајем 19. и у првим деценијама 20. стољећа. Иако је у средишту истраживања једна историјска личност, аутор успијева превазићи оквире класичне биографије и кроз животни пут Шерифа Арнаутовића отворити много ширу слику политичких, друштвених и идентитетских процеса који су обиљежили аустроугарски период, али и вријеме Краљевине СХС/Југославије.

Посебна вриједност ове монографије огледа се управо у начину на који је Шериф Арнаутовић представљен. Аутор га не приказује као једнодимензионалну политичку фигуру нити као идеализираног националног јунака, него као сложену историјску личност чије дјеловање одражава унутрашње напетости једног времена обиљеженог политичким трансформацијама, промјенама друштвених структура и редефинирањем положаја муслиманске елите у Босни и Херцеговини.

Књига је структурирана кроз више тематских цјелина које у хронолошком и проблемском слиједу прате Арнаутовићев животни и политички развој – од мостарског окружења у ко-

јем се формирао као млади интелектуалац и новинар, преко његовог ангажмана у аутономном покрету и вакуфско-меарифској управи, па све до његовог дјеловања у политичком животу Краљевине СХС/Југославије. Управо тај посљедњи сегмент представља једну од посебно важних димензија књиге јер показује како су се муслимански политички представници покушавали снаћи у потпуно новим политичким околностима након слома Аустроугарске монархије и стварања нове државе.

Аутор веома увјерљиво показује да Арнаутовићева важност не престаје с аустроугарским периодом. Напротив, његова политичка улога у времену Краљевине СХС отвара важно питање односа муслиманских елита према новом државном поретку, централизацији власти, редефинирању политичких савезништава и покушајима очувања политичког утјецаја муслиманског становништва у новим околностима. Кроз Арнаутовићево дјеловање могуће је пратити шире процесе политичке адаптације, разочарања, преговарања и тражења мјеста унутар нове југославенске политичке стварности.

Посебно је значајно што аутор не посматра тај период појединостављено. Арнаутовић се појављује као политички актер који пролази

кроз различите фазе – од опозиционог дјеловања и политичких сукоба до покушаја институционалног дјеловања унутар нових државних структура. Управо у тој способности да индивидуалну биографију повеже с великим историјским промјенама лежи једна од највећих вриједности ове књиге.

Један од посебно вриједних аспеката монографије јесте анализа Арнаутовићеве новинарске и публицистичке дјелатности. Аутор показује како штампа крајем 19. и почетком 20. стољећа није представљала само простор информисања него и важан политички инструмент путем којег се обликовало јавно мнијење, водиле идеолошке борбе и мобилизирала јавност. Кроз Арнаутовићеве текстове и политичке полемике могуће је пратити развој муслиманске политичке мисли, однос према аустроугарској управи, питање аутономије, али и дилеме везане за положај муслиманског становништва у периоду стварања југославенске државе.

Књига доноси и веома вриједне увиде у дјеловање вакуфско-мемарифске управе, политичке односе унутар муслиманских елита, саборски живот, али и шире друштвене процесе који су пратили модернизацију босанскохерцеговачког друштва. Посебну вриједност представљају поглавља посвећена националном питању, политичким сукобима и односима према новим облицима државне и политичке организације. На тај начин монографија превазилази оквире био-

графског истраживања и прераста у озбиљну студију о политичкој и друштвеној историји једног пријеломног времена.

Важно је нагласити и да књига почива на озбиљном истраживачком раду, богатој архивској грађи и широком спектру релевантне литературе. Аутор показује висок степен методолошке зрелости и истраживачке дисциплине, што се посебно види у начину на који анализира сложене политичке процесе без поједностављивања или глорификације.

Посебну вриједност књизи дају и бројни прилози – факсимили архивских докумената, фотографије, регистри личних имена и географских појмова – који додатно олакшавају њено кориштење и потврђују озбиљност њеног научног апарата.

Кроз лик Шерифа Арнаутовића у овој књизи пратимо много више од индивидуалне биографије. Пратимо Мостар крајем 19. стољећа као важан интелектуални и политички простор, аутономни покрет, аустроугарску управу, политичке и идентитетске расправе међу муслиманским елитама, али и сложене процесе прилагођавања новим политичким оквирима након стварања Краљевине СХС/Југославије.

Управо због тога ова монографија има значај који превазилази локалне оквире. Она представља вриједан допринос историографији Босне и Херцеговине, али и ширем разумијевању политичких и друштвених

процеса на простору југоисточне Европе у пријеломним деценијама модерног доба.

Монографија Мехмеда Хоџића зато није важна само као књига о Шерифу Арнаутовићу. Она је важна и као студија о политичким трансфор-

мацијама, друштвеним ломовима и покушајима редефинирања положаја муслиманског становништва између два државна система и двије епохе.

Хана Јоунис

Владан Чалија. *Сарајевски аџенџај: зајажња*.

Нови Сад: Прометеј, Београд: Радио-телевизија Србије, 2023, 464.

Уочи обележавања стогодишњице избијања Првог светског рата 2014. године, као и у годинама које су уследиле, објављен је велики број научних али и публицистичких радова о Сарајевском атентату, Младој Босни и Гаврилу Принципу. Приређени су бројни историјски извори који су до сада били недовољно познати научној јавности, док су већ објављени документи додатно објашњени и смештени у прецизнији историјски контекст. Обновљено интересовање није се односило само на непосредне околности атентата и питање одговорности за избијање Првог светског рата, већ и на идејни свет младобосанаца, њихове везе са Србијом, аустроугарску управу у Босни и Херцеговини, као и на променљива значења која су атентат и његови учесници добијали током XX и почетком XXI века. Квалитет нових прилога био је неуједначен. Поред истраживања склоних сензационализму, заснованих на недовољно провереним или

непоткрепљеним тврдњама, појавили су се и значајни прилози који су донели нову грађу, исправили раније заблуде и допринели прецизнијем разумевању појединих аспеката Сарајевског атентата. Један од значајнијих резултата овог обновљеног интересовања за Сарајевски атентат јесте и књига Владана Чалије *Сарајевски аџенџај: зајажња*.

Чалијина књига није замишљена као јединствена и хронолошки организована историја атентата. Како и сам аутор напомиње, књига не обрађује Сарајевски атентат „од почетка до краја” (стр. 13), већ је чини шеснаест прилога различитог карактера. Међу њима се налазе биографске и микроисторијске студије, анализе појединачних докумената, објављивање мање познатих сведочанстава, расправе о спорним местима у научној литератури, као и полемички осврти на публицистичке и историографске интерпретације Младе Босне и Сарајевског атентата.